Petruska Ferenc – Vikman László

Egy formabontó hírszerzési nyilatkozat a jogi sérülékenységek szempontjából

Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper
2021/4.

UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE
LUDOVIKA

Mára már nem csak a nemzetközi-, valamint közjoggal foglalkozók számára egyértelmű, hogy az államok konfliktusai egyenrangú és nem-állami szereplőkkel folytatott küzdelmükben jogi kontextusban is folyamatosan értékelendők, és kontroll alatt tartandók. Ellenkező esetben az állam a nemzetközi és hazai közvélemény megítélésében is alulmaradhat, mi több felelőssé válhat szándékán kívüli eseményeknek is. Jelen írás az MI6 vezetőjének előadása kapcsán villant fel olyan jogi sérülékenységből fakadó kockázatokat, melyeket minden védelmi- és biztonsági kérdésekben felelős döntéshozónak érdemes mérlegelnie a kiújuló nagyhatalmi versengés globális porondján.

Kulcsszavak: globális fenyegetések, hírszerzés, jogi sérülékenység, diszruptív technológiák, terrorizmus, kibertér

As of today, the fact that conflicts of a state with equals or with non-state actors have to be constantly assessed and controlled from a legal point of view is obvious, not just for international and constitutional law experts. Otherwise the state could appear weak in the eyes of the international and national public, or worse, it could be held accountable for acts out of its intentions. This short study on the apropos of the public speech of the leader of MI6 tries to propose some lawfare risks which every decision-maker in the sphere of defence and security should be aware of in the global theater of the renewed great power competition.

Keywords: global threats, intelligence, lawfare, disruptive technologies, terror, cyber domain

BEVEZETÉS[1]

Az a gondolat, hogy a biztonsági környezetünk – jelentős részben a technológiai fejlődés hatása miatt is – rohamosan és sok tekintetben negatívan változik, ma már közhelyszámba megy. Ahogy az is, hogy *korunk komplex biztonsági térképén az információs technológiák, a digitalizáció, a kibertér olyan jelenségek, amelyek a hagyományos fenyegetések működését is fel tudják erősíteni*, miközben teljesen új kihívásokat is jelentenek. Ehhez a képhez megfelelően *csatolható a transzatlanti térség jogállamai és a jogi alapokon nyugvó nemzetközi rendszer tekintetében a lawfare kérdése*, a „joggal való hadviselés" is, hiszen az előzőekben említett technológiai kihívások kimagasló mértékben késztetik megújulásra a jogi szabályozást, illetve a tágabb értelemben vett állami reagálást is.

Klasszikus felvetés, hogy a jogot lehetséges politikai célokra is használni. Az viszont már 21. századi jelenség, hogy a nemzetközi jog, illetve különösen – de nem kizárólagosan – a nemzetállami szintű közjogi intézmények célzott alkalmazása, módosítása, illetőleg esetleges inkonzisztenciáinak kihasználása stratégiai célok elérésére is képes. Ezzel tehát a jog

[1] A tanulmány bevezetését, összegzését és MI6-re vonatkozó részét Dr. Vikman László, a lawfare-re vonatkozó részét pedig Dr. Petruska Ferenc írta.

felhasználhatóvá vált olyan célok elérésére is, amelyekhez eddig jellemzően a kinetikus hadviselés vagy a hírszerzés eszközei voltak szükségesek. Ezáltal ***a jog maga is a hibrid fenyegetési környezet egyik fontos terepévé vált.*** Ez azt jelenti, hogy a hibrid eszköztárban[2] a diplomáciai, információs, katonai, gazdasági, pénzügyi, hírszerzési, társadalmi, pszichológiai és kiber dimenziókra építő fenyegetések sorában a lawfare is megjelent.[3] Az euro-atlanti térség egyes elemzői éppen azért aggódnak, hogy az Európai Uniónak túlságosan összetett jogrendszere van, amely paradox módon most a jogbiztonság ellen hathat. Ennek oka, hogy a szabályozás bonyolultságát és a jogi eljárások lassúságát olyan szereplők használhatják ki, akik kevésbé érzékenyek a jogkövetkezményekre, ezáltal jogi obstrukciót, vagy rosszhiszemű jogalkalmazást folytathatnak, sőt ezekből akár profitálhatnak is.[4] Mások pedig a jogban rejlő lehetőségek kihasználását szorgalmazzák, és úgy vélik, hogy az euro-atlanti térség államai még nem ismerték fel stratégiai szinten a jogalkotásban és a jogalkalmazásban, különösen diplomáciai, információs, katonai műveletekkel, vagy gazdasági intézkedésekkel kombinálva.[5]

Ebbe a kissé talán zavaros, de legalábbis kérdésekkel és kihívásokkal teli ***változási folyamatba illeszkedik a brit MI6 főigazgatójának 2021. november 30-án tett formabontó nyilatkozata is***, amelyben a komplex biztonságból következő kooperációs kényszer, a kibertér és az információs technológiák jelentette kihívás, továbbá mindezek jogi vonatkozásai együtt jelentek meg.

Érdemes tehát ezt a bejelentést áttekinteni és aztán a lawfare megvilágításába helyezni. ***A lawfare befolyásoló célú, biztonsági vonatkozású azonosítása persze nem ismeretlen már a***

---

[2] Lásd: FARKAS ÁDÁM – VÉGH KÁROLY: *Tendenciák az új típusú kihívások biztonsági kezelésének jogi vonatkozásaiban*. In: FARKAS ÁDÁM – VÉGH KÁROLY: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020., 10-24. o.; FARKAS ÁDÁM – SULYOK GÁBOR: *Az ENSZ Biztonsági Tanácsának lehetőségei és szerepe a terrorizmus elleni küzdelem és a hibrid konfliktusok kezelése terén*. In: FARKAS ÁDÁM – VÉGH KÁROLY: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020., 26-45. o.; BARTKÓ RÓBERT – FARKAS ÁDÁM: *A terrorizmus elleni harc nemzetközi jogi trendjei*. In: FARKAS ÁDÁM – VÉGH KÁROLY: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020., 115-131. o.; FARKAS ÁDÁM – RESPERGER ISTVÁN: Az úgynevezett „hibrid hadviselés" kihívásainak kezelése és a nemzetközi jog mai korlátai: In: FARKAS ÁDÁM – VÉGH KÁROLY: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020., 132-149. o.; FARKAS ÁDÁM – SPITZER JENŐ: *Az információs korszak és az állami rezíliencia egyes kérdései*. In: Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/18., https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/VBSZK%20M%C5%B1helytanulm%C3%A1nyok_2021_18_Farkas-Spitzer_Az%20inform%C3%A1ci%C3%B3s%20korszak%20%C3%A9s%20az%20%C3%A1llami%20rez%C3%ADliencia%20egyes%20k%C3%A9rd%C3%A9sei.pdf (letöltve: 2022.01.11.)

[3] JEREMY S WEBER: *„Playing the MIDFIELD"*. 2019. november 4., 9. https://www.jagreporter.af.mil/Post/Article-View-Post/Article/2548732/playing-the-midfield/ (letöltve: 2022.01.11.)

[4] LUIGI LONARDO: *„EU Law Against Hybrid Threats: A First Assessment"*, *European Papers - A Journal on Law and Integration.* 2021 6 (2021. október 20.): 17, https://doi.org/10.15166/2499-8249/514.

[5] WEBER i.m. 2019.

hazai szakirodalomban sem[6]*,* meglátásunk szerint azonban fontos, hogy ennek alkalmazhatóságát, értelmezési tartományát időről-időre megpróbáljuk összekapcsolni a különféle aktuális történésekkel. Ezzel ugyanis jelen esetben rávilágíthatunk például arra, hogy a védelmi és biztonsági tevékenységek kibertérbe transzformálása, illetve a kibertérben végzett tevékenységek hagyományos feladatellátáshoz kapcsolása tekintetében a munkamódszerek, eljárások, képzések és eszközök korszerűsítése mellett kimagasló fontosságú a jogi vonatkozások és keretek átgondolása, felülvizsgálata is.

A PARADIGMAVÁLTÁST SEJTETŐ MI6 NYILATKOZAT

Az Európai Unióból való távozás után Nagy-Britannia nemzetközi kapcsolatainak teljes átértékelésére kényszerül, és ez védelmi szempontokat tekintve még úgy is igaz, hogy az alapvető védelmi-biztonsági kapcsolatai nem változtak, hiszen továbbra is atomhatalom, állandó ENSZ BT tag, a NATO egyik meghatározó állama, az USA legfontosabb szövetségese, és a Five Eyes Agreement[7] részese. Mégis, az EU jelentette, elsősorban kereskedelmi-gazdasági együttműködésből, valamint az unió-szintű közös kutatás-fejlesztési, tudományos, és csúcstechnológiai projektekből kimaradás az ország védelmi képességeit, hozzáférését, kapcsolatrendszereit is minden bizonnyal negatívan érinti, és ennek ellensúlyozására és az elvesztett hálózati kapacitások kiváltására új kezdeményezések, és újra formált partnerségek szükségesek.

Részben ezt tükrözte már a 2020 év végén a brit miniszterelnök bejelentése a National Cyber Force felállításáról és ezzel a védelmi funkciók közti hagyományos határvonalak kibertér miatti feloldásáról, illetve a jogi keretek kombinált alkalmazásáról.[8] A fentieken túl a globális fenyegetettségi horizont kiterjedtségét is paradigmaváltó jelentőséggel mutatja, hogy *2021. november 30-án* – precedens nélküli módon – az IISS[9] rendezvényén[10] *Richard Moore, az MI6 főigazgatója* (MI6, Secret Intelligence Service – a külföldi

[6] A Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar Honvédelmi Jogi és Igazgatási Tanszéke, valamint a Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság által 2019. november 19-én megszervezett konferencián HÓDOS LÁSZLÓ a kérdés nemzetbiztonsági vonatkozásait már árnyalta, ezt követően pedig a kérdés több írásműben is megjelent különféle jellegű biztonsági kitekintésekkel. Lásd: HÓDOS László: *A hibrid konfliktusok felívelési szakasza, avagy a fenyegetés észlelésének, megelőzésének nemzetbiztonsági aspektusai.* In: Honvédségi Szemle 2020/4. szám, 49-64. o.; HÓDOS LÁSZLÓ: *A nemzetbiztonsági szolgálatok közelmúltbeli tevékenységét befolyásoló mérföldkövek, avagy az új típusú biztonsági kihívások jelentette veszélyek és az azokra adott kormányzati, illetve jogalkotói válaszok 2010 és 2020 között.* In: Szakmai Szemle 2021/1. szám, 134-149. o.; FARKAS ÁDÁM: Komplex biztonság, hibrid konfliktusok, összetett válaszok. In: Honvédségi Szemle 2020/4. szám, 11-23. o., PETRUSKA FERENC: *A Lawfare fogalma.* Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2021/3. szám, 97-106. o.

[7] https://ukdefencejournal.org.uk/the-five-eyes-the-intelligence-alliance-of-the-anglosphere/ (letöltve: 2021.12.07.)

[8] Lásd: FARKAS ÁDÁM: *Kibertér művelet: hírszerző, rendészeti és katonai műveletek elegye? Gondolatok az angol National Cyber Force kapcsán*. Military and Intelligence Cybersecurity Research Paper, 2021/1., https://hhk.uni-nke.hu/document/hhk-uni-nke-hu/1_2021_MIC_RP.pdf

[9] International Institute for Strategic Studies

[10] https://www.iiss.org/events/2021/11/human-intelligence-digital-age (letöltve: 2021.12.07.)

hírszerzésért felelős brit titkosszolgálat[11]) *egy harminc perces beszéddel debütált a nagy nyilvánosság előtt, amelyben adott egy részletes fenyegetettség-értékelést az Egyesült Királyság szemszögéből, és fejlődési-fejlesztési irányokat is kijelölt saját szervezetének.*

A főigazgató 2020 októbere óta látja el feladatait, és egészen eddig az alkalomig nem tartott nyilvános konferencia-előadást. Ez elődeire sem volt jellemző egészen 2010-ig, és a '90-es évek elejéig a személyazonosságuk is szigorúan őrzött titok volt[12]. A poszt betöltőire a „C" fedőnévvel hivatkoznak, az alapító Sir Mansfield Smith-Cumming előtt tisztelegve.

Moore két fontos okot jelölt meg a tradicionális árnyékból való kilépésre: elsőként, *egy demokráciában a közvélemény támogatását a szolgálatok felelősségteljes és elszámoltatható viselkedése alapozza meg*, és remélhetőleg ez is inspirál új embereket a szolgálatokhoz való csatlakozásra, másrészt *a modern hírszerző szolgálatok olyan változó természetű fenyegetésekkel kell, hogy szembenézzenek, amelyek paradox módon nyíltabb működésre, és ennek részeként a külső szereplőkkel való fokozott együttműködésre kényszerítik őket.*

A „nagy négyesnek" nevezett fő kihívás-csoport mellett (Oroszország, Kína, Irán és a nemzetközi terrorizmus) arra hívja fel a figyelmet, hogy a változó biztonsági környezetben és *a konfliktusokat és agressziót egyre kevésbé féken tartó nemzetközi rendszerben olyan állami szereplőkkel szemben kell az ország érdekeit megvédeni, akik egyre merészebbek és több erőforrással rendelkeznek, mint a múltban.* Mindeközben olyan területeken van transznacionális kooperációra szükség, mint a klímaváltozás, vagy a pandémia kezelése.

Moore szerint a kvantum- és a biológiai-kutatások egész iparágakban hoznak alapvető változásokat, az adattudomány, a mesterséges intelligencia és általában a digitális összeköttetések és a technológia fejlődése még beláthatatlan módokon fogja befolyásolni a mindennapi életünket. *Míg a társadalom jelentős része ezeknek elsősorban az előnyeit látja, az MI6 fókusza a potenciális új fenyegetéseken van, különösen az egyre kiterjedtebb „digitális támadási felület"-en, amelyet a szervezett bűnözés, a terrorizmus és az ellenérdekelt államok exponenciálisan növekvő mértékben céloznak meg.* Hangsúlyozta, a szervezet úgy tekint a világra, amilyen az a valóságban, nem pedig úgy, ahogy azt látni szeretnénk.[13] Vannak, akik a következő tíz évben várható fejlődés diszruptív hatását az ipari forradalomhoz hasonlítják.

A főigazgató ehhez igazítva a saját küldetését a szervezetének átalakításában és modernizálásában, a humán hírszerzés hálózatának a hatalmi és befolyási változásokhoz igazításában, a digitális korban szükséges képességekbe való befektetésben és a technológiai kihívásokkal való szembenézés érdekében - a hagyományokkal szakítva - sokkal nyíltabb, az új technológiák alkalmazásában támogatást nyújtani tudó partnerek felé nyitásban látja, ami segíthet az ellenfeleknél gyorsabb innovációban. E körben tehát *a*

[11] BÉRES JÁNOS: *Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok*. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2018.
[12] Amellett, hogy a technikai hírszerzéssel foglalkozó testvérszolgálat GCHQ tevékenységét is megalapozó 1994-es Intelligence Service Act volt az első hivatalos állami dokumentum, ami elismerte az MI6 létezését.
[13] „MI6 deals with the world as it is, not as we would like it to be."

főigazgató a digitális tudományok és vele a kibertér jelentőségét helyezte a fókuszba a nemzetbiztonsági dimenzió felől közelítve.

Több évtizedes gyakorlatú humán hírszerzőként azonban hangsúlyozta azt is, hogy még egy digitális világban is, a legfontosabb döntéseket valódi emberek hozzák. Ezért továbbra is meg kell ***érteni és ismerni az ellenfelek motivációit, szándékait, terveit és módszereit. Képesnek kell lenni ezek mozgásterének szűkítésére, és törvényes cselekvési változatokat kell nyújtani a kormányzat számára tevékenységük megszakítására, elrettentésére és elfojtására, valamint a saját érdekek érvényesítésére.*** E felütéssel pedig Moore rávilágított arra, hogy a kibertérben zajló versenyfutás és a hagyományos – de dinamikusan változó környezetben működő – hírszerzés számára is ***kulcsfontosságú a kihívásokhoz igazodó jogi környezet és felhatalmazás***, hiszen ennek hiánya, vagy zavara a képességbeli hatékonyságra üt vissza.

Kína hatalma, és szándéka ennek manifesztálására növekvőben van. Az Egyesült Királyság biztonsága és gazdasági fejlődése nagyban köthető Kína lépéseihez és politikájához. A kölcsönösen előnyös kooperációnak számos területe van (kereskedelem, beruházások, kultúra, vagy a klímaváltozás elleni küzdelem), de ettől még tény, hogy Kína autokratikus állam, más értékrenddel. Titkosszolgálatai jelentős képességekkel rendelkeznek és széles körű tevékenységet folytatnak a britek és szövetségesei vonatkozásában, érintve a kormányzati, ipari és kutatói szféra mellett a kínai diaszpórát is. A nyílt társadalom jellegzetességeit kihasználva, a közösségi média eszközeivel a közbeszéd és a politikai döntéshozatal érdekeiknek megfelelő befolyásolására törekszenek, miközben a belföldi propagandában a Nyugatot ellenfélként beállítva növelik a feszültségeket. Magasan fejlett megfigyelési technológiáik más autoriter államok felé exportálásával globálisan terjesztik a totális társadalmi kontrollt. Az MI6 szempontjából a kínai dominanciához való alkalmazkodás az egyik legjelentősebb kihívás, ami azonban számos feladatot generál, így például: megőrizni a hírszerzési képességeket, opciókat nyújtani a politikai vezetésnek és a szövetségesek felé is kommunikálni az adósság-csapda, az adat-kiszolgáltatottság és a politikai zsarolhatóság kockázatait, amelyek olyan kapcsolatokból származhatnak, ahol nincs független igazságszolgáltatás vagy szabad sajtó. E feladatok tehát a digitális technológiák fejlesztése és alkalmazása, a védelmi-biztonsági szisztéma korszerűsítése és hatékony működtetése, valamint a jogi-kormányzástani dimenzió tekintetében is komoly innovációt, szemléletváltást sürget, aminek ***a megfelelő alapot az újragondolt együttműködések adhatják állami, társadalmi és gazdasági tekintetben is.***[14]

[14] Ezt erősíti az is, hogy Kína kifejezetten elfogadta a lawfare eszközét stratégiai doktrínája egyik fő összetevőjeként. Ez a felfogás szervesen illeszkedik a kínai korlátok nélküli hadviselés szemléletébe, így a lawfare kínálta eszközöket jelenleg is alkalmazza a tengeri, repülési, űrhajózási, kibernetikai és egyéb területeken. A legfontosabb ezek közül a Kelet-kínai-tenger, vagy Dél-kínai-tenger fölötti fennhatóság jogi kérdése, hiszen az országnak közvetett úton, de egyedül ezen keresztül van kijárata a Csendes-óceánhoz, sőt a kínai import 80 százaléka ezen keresztül érkezik. A Dél-kínai-tenger alatt ráadásul tetemes kőolaj- és földgázlelőhelyek helyezkednek el, tehát rendkívül értékes területről van szó, ahonnan az amerikai, japán és más nemzetek repülőgépeit és repülőgép-hordozóit lawfare felhasználásával ki szeretné tiltani.

Oroszország tevékenységének elemzése évszázados feladat már a SIS-nél, és a brit-orosz kapcsolat számos üggyel terhelt. A salisbury[15] és a kapcsolódó csehországi[16] támadásokat, a montenegró-i puccskísérletet[17], a SolarWinds[18] és hasonló kibertámadásokat, vagy a Nyugat-Balkánt stabilitásának aláásását mind az orosz szolgálatokhoz kötik és az aktivitás növekvő trendet mutat. Bár az orosz szolgálatok műveleteiket alapvetően leplezetten, de legalábbis letagadhatóan igyekeznek megvalósítani, az állami kapcsolat egyre kevésbé marad titokban, mint a Wagner Csoport megjelenésekor Afrikában és Szíriában[19], vagy Navalny mérgezése[20] kapcsán. A brit álláspont szerint a szövetségeseknek egységesen fel kell lépniük a szabály-alapú nemzetközi rendszer védelmében, mivel nem remélhető jobb együttműködési készség Oroszországtól kiegyensúlyozatlan engedmények tétele esetén sem. Ezért fontos a közös kiállás Ukrajna területi integritása mellett is.

A harmadik legnagyobb állami szintű kihívásként Iránról beszélt, amely az 1979-es iszlám forradalom óta a Nyugat és Izrael ellenfeleként határozza meg magát, és a közvetlen szomszédságán túl is több destabilizáló lépést tett az elmúlt 40 évben, baráti mozgalmak felfegyverzésével és kiképzésével olyan proxy-szervezeteket kiépítve, melyeken keresztül Libanon, Irak, de Szíria és Jemen esetében is igyekszik saját szándékai szerint alakítani a történéseket. Kiberképességei sem elhanyagolhatóak, melyeket rendszeresen be is vet, és a rezsim ellenségeivel szemben a külföldi likvidálásoktól sem riad vissza. A párhuzamosságok miatt sem volt így meglepő, amikor a szíriai konfliktusban az oroszokkal időnként közös platformra kerültek. Esetében a nukleáris fegyverzettechnológia kifejlesztése, megszerzése, mint törekvés a legfontosabb,

---

Lásd: BARTÓK ANDRÁS: *„Korlátok nélküli hadviselés" (超限战) – Egy kínai nézőpont a 21. századi hatalmi versengésről.* In: Hadtudományi Szemle 2018/3. szám, 338-346. o.; ORDE F. KITTRIE: *Lawfare: law as a weapon of war*, Oxford, UK, New York, NY, Oxford University Press, 2016., 23. o.; KISS CSABA: *„Ezért kell Kínának egy egész tenger, akár súlyos áldozatok árán is"*. Portfolio.hu, 2021. december 10., https://www.portfolio.hu/global/20211210/ezert-kell-kinanak-egy-egesz-tenger-akar-sulyos-aldozatok-aran-is-515274;
A téma kapcsán lásd még: FARKAS ÁDÁM: *Védelmet adni egy változó világban: A honvédelem és a tágabb értelemben vett védelem rendszere, valamint az elmúlt évtized biztonsági változásai.* In: MERNYEI ÁKOS - ORBÁN BALÁZS: *Magyarország 2020: 50 tanulmány az elmúlt 10 évről*, Budapest, Matthias Corvinus Collegium, 2021. 215-232. o.; FARKAS ÁDÁM: *A több síkú megközelítés jelentősége a védelem és biztonság szabályozásának és szervezésének komplex kutatásaiban, különös tekintettel az Eurázsia-gondolatra*. Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 9: 9, 2021., 4-20. o.; VIKMAN LÁSZLÓ: *A közműszolgáltatások és a reziliencia egyes kérdései, különös tekintettel a kiberbiztonságra.* Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 14: 14, 2021., 4-26. o.; SPITZER JENŐ: *Az önvédelem és a terrorizmus ütközete: hajlik vagy törik a nemzetközi jog?* In: Honvédségi Szemle 146. (2018), 30-41. o.

[15] https://www.bbc.com/news/uk-58635137 (letöltve: 2021.12.11.)

[16] https://www.bbc.com/news/uk-56790053 (letöltve: 2021.12.11.)

[17] https://www.bbc.com/news/world-europe-48212435 (letöltve: 2021.12.11.)

[18] https://www.bbc.com/news/technology-55318815 (letöltve: 2021.12.11.)

[19] https://www.bbc.com/news/world-africa-58009514 (letöltve: 2021.12.11.)

[20] https://www.bbc.com/news/uk-58284833 (letöltve: 2022.01.31.)

az ezt meggátolni hivatott bécsi tárgyalások adnak némi reményt ennek kapcsán a probléma békés és diplomatikus rendezésre.

A negyedik fő kihívásként megjelölt nemzetközi terrorizmus kapcsán az új ügynöki kapcsolatok kiépítését és a szükséges technológiai képességek kifejlesztését jelölte meg, mint elsődleges eszközöket a meglévő terrorcsoportok leépítésére, terjeszkedésük megakadályozására és az ismeretlen fenyegetések feltárására. Nem szabad lebecsülni az Al-Kaida, a Daesh és a hasonló csoportok tevékenységét, hálózataik továbbra is aktívak a Közép-Kelettől a Száhel-övezetig, egész a szub-szaharai térségtől Afrika szarváig. A terrorellenes küzdelemben végzett munka nehézségét a fragmentált, emelkedő feszültségekkel terhelt világ és az egyre terjedő, konspirált tevékenységet lehetővé tevő fejlett technológiák adják. A belföldi, különösen a „magányos farkas" elkövetők pedig sajnos azt is jelentik, hogy mindig lesznek támadások, amelyek komor sikerrel járnak. Nem vitatható, hogy az afganisztáni kivonulás is komoly pozitív megerősítés volt ezeknek a mozgalmaknak a szemében, sőt a korábban már tárgyalt három állami szereplőt is bátoríthatta. Mindezek miatt a terrorista fenyegetések erősödése prognosztizálható.

Mindezen állami és nem-állami forrású fenyegetések kontextusát adja a globális digitális környezet, nincs már tisztán analóg hírszerző művelet a digitális világban – mondta Moore. A célpontok online életet élnek, és a hírszerzőknek továbbra is lehetőleg észrevétlenül kell működniük, ami egyre komolyabb kihívás a „Made in China"-megfigyelési technológiával felszerelt helyszíneken. Az Egyesült Királyság „Integrated Review" című, idén márciusban publikált stratégiai dokumentuma[21] ezért is emelte a tudományt és a technológiát a nemzetbiztonság és a kormányzati kooperáció egyik legfontosabb komponensévé, amely segíthet formálni a nemzetközi normákat a szövetségesekkel és partnerekkel közösen.

Az ellenfelek komoly pénzügyi erőforrásokat és ambíciókat fektetnek a mesterséges intelligencia, a kvantum-számítás és a szintetikus biológia fejlesztésébe mivel tudatában vannak, hogy ezek uralása számottevő előnyt biztosíthat. Az MI6-től nem idegen az innovációban való részvétel, hiszen alapító tagjai a nem régen alapított National Cyber Force-nak – a brit egyesített kiberparancsnokságnak is, amely a kibertérben jelentkező állami, terrorista és szervezett bűnözői fenyegetésekkel és a katonai műveletek támogatásával foglalkozik.

Újdonságként jelentkezik azonban, hogy most azokkal a tech-cégekkel keresnek partnerkapcsolatokat, akik képesek lehetnek segítséget nyújtani a világszínvonalú fejlesztéseik révén a legkomolyabb kihívások kezelésében. Ezt a törekvést a National Security Strategic Investment Fund[22] nevű nemzeti fejlesztési alap létrehozásával szándékoznak ösztönözni, amelyen keresztül specifikus fejlesztésekre kívánnak olyan fejlesztőket bevonni, akik egyébként alapvetően nem dolgoznának a nemzetbiztonsági szférának.

[21] https://www.gov.uk/government/collections/the-integrated-review-2021 (letöltve: 2021.12.07.)

[22] https://www.british-business-bank.co.uk/national-security-strategic-investment-fund/ (letöltve: 2021.12.07.)

A KIBERTÉR VÉDELMI ÉS BIZTONSÁGI JELENTŐSÉG-NÖVEKEDÉSE A LAWFARE MEGVILÁGÍTÁSÁBAN

A lawfare témájának egyik úttörőjeként számon tartott Charles Dunlap az első esszéjét követően, nyolc esztendővel később kibővítette a fogalommeghatározását, miszerint *a lawfare "a háború törvényének megsértése valódi, észlelt vagy akár szándékosan megrendezett hadijogot sértő incidens szándékos felhasználásával" és „jogalkalmazás vagy azzal való visszaélés műveleti célok érdekében, de hagyományos katonai eszközök felhasználása nélkül is"* részben azért, hogy „enyhítse vagy semlegesítse a katonailag egyébként erősebb ellenfelek fölényét".[23] A lawfare fogalma Dunlap meghatározásában tehát érezhetően kiszélesedni látszik, számos új aspektusa ragadható meg. Határozott véleményünk, hogy Dunlap fenti, 2009-ben megadott fogalommeghatározása felett is eljárt az idő, hiszen a lawfare hatékonyságát észlelve már legalább olyan gyakran használja az erősebb fél a gyengébb ellensége ellen is.[24] Napjainkban lawfare technikák közé tartoznak az alaptalan és agresszív rágalmazási és gyűlöletbeszéd alapú perek olyan szerzők, politikusok, a médiaszereplők, sőt karikaturisták ellen is, akik elég bátrak ahhoz, hogy nyilvánosan vagy szatirikusan beszéljenek nemzetbiztonsági, vagy akár csak közérdekű kérdésekről. Lawfare-nek minősül a terrorizmusellenes szakértők elleni munkahelyi zaklatási perek is, akik a radikális iszlámról nyilatkoznak, hogy elhallgattassák az iszlám kritikusait. Ezek a perek magánjogi jogviszonyokat is érinthetnek, ezzel elveszítette a lawfare egyik legjellemzőbb vonását, a közjogi (nemzetközi közjogi) specifikusságát. Emellett megjelent a lawfare eszközeit is alkalmazó *counterlawfare* fogalma is (lásd fentebb), amelynek célja a lawfare támadásokat kivédeni, illetve hatásukat mérsékelni.

Védelmi aspektusból vizsgálva a lawfare-nek 2021 végén, 2022 elején két egymástól jól elkülönülő területét azonosíthatjuk. *Az egyik az intézményesített jogi hadviselés (instrumental warfare), a másik pedig a nemzetközi közjognak való eltérő megfelelőség (compliance-leverage disparity lawfare) kihasználásával történő jogi hadviselés.*[25]

Az intézményesített jogi hadviselés lényege, hogy a (1) jog felhasználása (2) intézményesített formában történik (3) katonai célok érdekében, de (4) kinetikus hadviselés nélkül.

A jogalkalmazás helyett az ún. *jogfelhasználás* nem véletlen megfogalmazás: ezekben a jogi ügyekben a jóhiszemű jogalkalmazás elvétve valósul

[23] CHARLES J. DUNLAP, JR.: *Lawfare: A Decisive Element of 21st-Century Conflicts?* Joint Forces Quarterly, Vol. 54, No. 3, 2009, 35. o.

[24] SHANE BILSBOROUGH: *Counterlawfare in Counterinsurgency*, Small Wars Journal (blog), 2011. december 14., https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/counterlawfare-in-counterinsurgency.

[25] PETRUSKA FERENC: *Lawfare - a joggal való hadviselés egyes kérdései* (A különleges jogrend reformja című tudományos konferencia, Budapest, 2021. november 3.), https://www.mhtt.eu/hadtudomany/Tud%c3%a1st%c3%a1r/2021/Ppt_k/Petruska%20Ferenc%20LAWFARE%20a%20joggal%20val%c3%b3%20hadvisel%c3%a9s%20egyes%20k%c3%a9rd%c3%a9sei.pdf

meg, a per tárgyának pedig másodlagos jelentősége van. A jog felhasználásán itt a jogszabályok és jogintézmények ártó szándékú igénybevételét értem, amikor egyes jogintézményeket rendeltetésellenes célból (pl. jogvita eldöntése helyett annak elhúzása, alperes megkárosítása) hívnak fel.

A lawfare felhasználása egy jogvitában történhet a jogvita lezárása érdekében, de gyakrabban a jogvita léte vagy perrel történő károkozás sokkal fontosabb, mint a per tárgyának megszerzése és elnyerése.

Rendkívül gyakori, hogy a peres fél és az ellenérdekű fél nem azonos, azok elválnak egymástól. Ez az ún. *indirekt jogalkalmazás* vagy perbevitel olyan esetben történik, amikor az ellenérdekű fél perbevonása lehetetlen (pl. nincs perképessége, nem fellehető), célszerűtlen (pl. nincs vagyona) vagy éppen körülményes (pl. ismeretlen helyen tartózkodik).[26]

A nemzetközi közjognak való eltérő megfelelőség (compliance-leverage disparity lawfare) kihasználásával történő jogi hadviselésnek két alkategóriája létezik: kinetikus hadviselés melletti vagy az anélkül történő hadviselés. Mindkét esetben az a fél alkalmazza, amelynek a jogi szankciók hatáskülönbségéből adódóan alacsonyabb megfelelési hajlandósága. Ez azt jelenti, hogy ***az a fél, amely nemzetközi közjogi szankciókra kevésbé érzékeny, vagy más okból hajlandó kitenni magát ilyen jogkövetkezményeknek, az ritkábban kíván megfelelni a nemzetközi jognak.***[27]

A *kinetikus hadviselés mellett* ez úgy működik, hogy a katonailag gyengébb fél a fentiekben már említett módon a valódi, észlelt vagy akár szándékosan megrendezett hadijogot sértő incidens szándékos felhasználásával kibújik a büntetőjogi felelősség alól és/vagy párhuzamosan igyekszik az erősebb fél vezetőit, parancsnokait és katonait büntetőeljárásokba keverni. A katonailag gyengébb félnek a lawfare ezen altípusa azért is csábító, mert a győzelem kivívásának sokszor ez az egyetlen módja, illetve azonos jogkövetkezmények esetén a gyengébb felet ez kevésbé sújtja. Ez valósult meg a 2014-es gázai konfliktus idején, amikor a FRANCE 24 televízió felvételeket sugárzott az Iszlám Ellenállási Mozgalomról, miközben annak harcosai rakétákat lőttek ki közvetlenül otthonok, az ENSZ egyik épülete és egy gázai szálloda elől. A tévécsatorna felvételein pontosan látható, amint a rakétakilövők szomszédságában gyermekek tartózkodnak.[28] A Toronto Globe and Mail riportere szemtanúja volt két rakéta kilövésének egy menekültek elhelyezésére használt iskola közelében, a melyből azt a következtetést vonta le, hogy a militáns csoportok provokálják, hogy az izraeliek lecsapjanak a rakétakilövőkre, mivel azok közel vannak az iskolához és a közelben sok a menekült.[29]

Kinetikus hadviselés nélkül is hatékonyan alkalmazható a nemzetközi közjognak való eltérő megfelelőségből indítható lawfare. Így például a Palesztin

[26] PETRUSKA, i.m. 2021.
[27] PETRUSKA, i.m. 2021.
[28] Exclusive: Hamas Rocket Launch Pad Lies near Gaza Homes, France 24, 2014. augusztus 5., https://www.france24.com/en/20140805-exclusive-video-hamas-rocket-launching-pad-near-gaza-homes-un-building
[29] „Globe in Gaza: Bad Food, Bad Smells at Refugee Shelter - The Globe and Mail", 2014. június 18., https://www.theglobeandmail.com/news/world/globe-in-gaza-bad-food-bad-smells-at-refugee-shelter/article19650579/.

Nemzeti Hatóság hatékonyan használta ki tagságát az Egyesült Nemzetek Nevelésügyi, Tudományos és Kulturális Szervezetében (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization, UNESCO).[30] 2012 júniusában az UNESCO a Palesztin Nemzeti Hatóság kezdeményezését megszavazta és a betlehemi Születés Templomát a világörökség és a veszélyeztetett világörökség részévé nyilvánította.[31] Az említett templom Betlehem városban épült és a keresztény hagyomány Jézus születési helyeként azonosítja. "Bár Palesztina területén fekszik a világ legjelentősebb kulturális örökségei közül jónéhány, az óváros és a Születés Temploma ezek közül is kiemelkedik, illetve szerte a Világban hatalmas jelentőséggel bír" - mondta Száeb Erekat palesztin politikus, aki a kezdeményezést azzal indokolta, hogy Palesztina lakossága meg kívánja osztani a templomot a világ többi részével, és ezért az UNESCO védelme alá kívánják helyezni.[32]A görög, az örmény ortodox, valamint a római katolikus egyház és a Palesztin Nemzet Hatóság megállapodásra jutottak a templom súlyosan sérült tetőszerkezetének felújításáról. Az UNESCO megállapítása szerint "a világörökség listájának célja, hogy tájékoztassa a nemzetközi közösséget azokról a körülményekről, amelyek miatt egy adott objektumot a világörökségi listára, és hogy ösztönözze a korrekciós intézkedéseket".[33] A listára kerülése "figyelmezteti a nemzetközi közösséget, hogy az csatlakozhat a veszélyeztetett helyszínek megmentésére irányuló erőfeszítésekhez". A szavazást megelőzően az UNESCO saját tanácsadó testülete megállapította, hogy bár a templom ugyan felújításra és megőrzésre szorul, de "nem tűnik úgy, hogy közvetlen veszélyben lenne".[34] Az Egyesült Államok és Izrael ezért ellenezte, hogy a templom a világörökség résznek jegyzékébe nyerjen felvételt azon az alapon, hogy veszélyben lenne, illetve a teljes kezdeményezést politikailag motiváltnak tekintették.[35]

A lawfare esetében a *szereplők* (jogalkalmazók, sőt jogalkotók és a peres felek, illetve tanácsadók) széles skálája létezik: a nemzetközi szervezetektől a szuverén államokon át az egyéni aktivistákig részt vesznek és a következő egy-másfél évtizedben alighanem részt is fognak venni a jogi eszközök intézményesített felhasználásában, hogy ugyanazokat vagy hasonló hatásokat érjenek el, mint a hagyományos kinetikus katonai akciók. A lawfare szeplői között megtalálhatók hatalmas nemzetközi szervezetek (pl. EU, Arab Liga), szuverén (különösen az Amerikai Egyesült Államok, Izrael, Kínai Népköztársaság) és kvázi szuverén

[30] ISABEL KESHNER: *Unesco Adds Nativity Church to World Heritage List - The New York Times*, The New York Times, 2012. június 29., https://www.nytimes.com/2012/06/30/world/middleeast/unesco-grants-heritage-status-to-nativity-church-in-diplomatic-victory-to-palestinians.html?_r=0.

[31] UNESCO World Heritage Centre, „Birthplace of Jesus: Church of the Nativity and the Pilgrimage Route, Bethlehem”, UNESCO World Heritage Centre, 2012, http://whc.unesco.org/en/list/1433/.

[32] „Világörökségi rangot kaphat a betlehemi Születés temploma”, *Múlt-kor történelmi magazin*, 2011. február 8., 2011-02–08 kiadás, szak. Hírek, https://mult-kor.hu/20110208_vilagoroksegi_rangot_kaphat_a_betlehemi_szuletes_temploma.

[33] UNESCO World Heritage Centre, „UNESCO World Heritage Centre - List of World Heritage in Danger”, General Information, UNESCO World Heritage Centre, 2012, http://whc.unesco.org/en/danger/.

[34] KESHNER, i.m. 2012.

[35] KESHNER, i.m. 2012.

(Palesztina) államok, tagállamok és nagyvárosok, milíciák (Hezbollah), nem kormányzati szervezetek (pl. Shurat HaDin nevű izraeli emberjogi szervezet, Alapítvány a Védelemért, Alapítvány a Demokráciákért, Palesztin Emberi Jogi Központ), valamint a lawfare költséghatékonysága miatt még egyéni aktivisták (pl. Raphael Lemkin, Gary M. Osen, Steven Perles) is.[36] A lawfare pereket sok esetben ún. kormányzat által szervezett nem kormányzati szervezetek (government-organized non-governmental organization - GONGO) kezdeményezik, amelyek a függetlenség és pártatlanság látszata mellett lépnek fel egy ország érdekében.

Az intézményesített lawfare eszközeit legtöbbször zseniális változatosság jellemzi, és kivételes kreativitásra ad lehetőséget. Eszközei változatosak, felhasználásuk pedig döbbenetesen kreatív és ezek jövőbeni diverzifikációja vélelmezhető. Az utóbbi időben már nem jellemző a lawfare jellemző jogági specifikussága sem, így nemzetközi közjogi eljárásokban és belső magánjogi perekben is felfedezhető a lawfare eszköztára minden egyes jogágra jellemző sajátossággal.

Gyakran alkalmazzák az intézményesített lawfare keretein belül *nemzetközi jogot nemzetközi fórumokon. Ez megtörténhet nemzetközi jogi szabályozás módosításával, a meglévő nemzetközi jogi normák eltérő értelmezésével is. Ide tartozik még a Nemzetközi Törvényszék előtt természetes személyek elleni büntetőeljárások és jogi személyek elleni kivizsgálások kezdeményezése is.* A nemzetközi szerveztek tagja közötti sikeres kampánnyal is történhet, hogy a szervezet az ellenfél ellen kötelező döntést hozzon. Hasonló céllal használhatják fel a *nemzetközi jogot nemzeti fórumokon*. Leggyakrabban a fegyveres összeütközések jogának egyetemes joghatósága miatt nem a Nemzetközi Büntetőbíróságon, hanem kiválasztott állam bíróságánál kezdeményeznek büntető eljárást „háborús bűncselekmények" (pl. Donald Rumsfeld védelmi és Colin Powell külügyminiszter az irakiak szerint háborús bűnöket követett el Irakban) ürügyén. Egy állam hatósága előtt nemzetközi vizsgálat kezdeményezhető saját, belföldi székhelyű vállalata ellen, háborús bűncselekményekben (pl. tiltott technológia vagy fegyver eladása) való részvétel ürügyén. Sőt, a bűnelkövetők nemzetközi jogi védelmet vindikálhatnak hazai bíróságok előtt, amennyiben a vádlottakat egy büntető ügyben felmentik.[37]

A *nemzeti jog (belső jog) módosítása* széles lehetőséget nyit akár egy külföldi ellenség ellehetetlenítésére vagy megkárosítására. Belső jog módosításával a (1) hazai beszállítóknak meg lehet tiltani vagy nehezíteni a külföldi féllel való kereskedelmi kapcsolatokat (pl. iráni kőolaj importtilalma). Olyan törvények elfogadása útján is megvalósulhat a lawfare, amelyek (2) lehetővé teszik terroristák és terrorizmust támogatók perelhetőségét. Törvények kezdeményezése is ide tartozik, amelyek az ellenérdekelteket (3) figyelmeztetik az ellenséggel való üzleti kapcsolatok jövőbeni káros voltára (pl, törvénytervezetek nyilvánossá tétele, amelyek egy addig bevált üzleti kapcsolatot vagy bármely magatartást pönalizálni fognak elfogadása esetén).

[36] KITTRIE, i.m. 2016., 12. o.

[37] KITTRIE, i.m. 2016., 31–34. o.

Büntetőeljárások indíthatók a (3) terrorizmust támogató szervezetek, azok vezetői és adományozóik ellen. A büntetőeljárások indítása vagy polgári perek indíthatók minden olyan (4) pénzügyi szolgálatatóval szemben, amely pénzügyi szolgáltatásokat nyújt lator államoknak vagy terrorista csoportoknak. Működési és utazási (5) engedélyek visszavonására (pl. Gázai Szabadság Flottilla biztosítói elleni perek) irányuló eljárások kezdeményezése is megtörténhet nemzeti hatóság előtt. Polgári perek kezdeményezhetők, amelyekben a terrorizmus (6) állami szponzorait (pl. 1983-as bejrúti robbantás amerikai tengerészgyalogosok ellen, kubai légitámadás amerikai utasszállító gépek ellen) vonják felelősségre a terrorcselekményekért. Ide tartoznak még azok a polgári perek, amelyek (7) multinacionális cégeket céloznak meg harmadik országokban végzett, ellenséget anyagilag támogató üzleti tevékenységeik miatt. Külföldi terroristákat (8) finanszírozó szervezetek esetén, különösen bankok és azoknak adományt nyújtó magánszemélyek ellen polgári perek indulhatnak (Boim vs. Szentföld Alapítvány elleni per 2008-ban) a terroristák terrorcselekményeiért. Nem kormányzati szervezetek (9) megszégyenítő és lejáratő tevékenységet végezhetnek, amellyel nyilvánosságra hozzák azon hazai vállatok kilétét és tevékenységét, amelyek együttműködnek az ellenséggel. Ezek a hazai vállalatok az ellenük indított médiakampány hatására gyakran felbontják szerződéses kapcsolataitokat az ellenérdekelt féllel, illetve ellenséggel.[38]

Ha a lawfare jelenségét a kibertérben zajló ellenérdekelt tevékenységekre vetítjük, jól érthetővé válik Moore nyilatkozatában a jogi vonatkozások visszaköszönése, illetve a nyitottabb, bizalomra építő újszerű működés igénye. A lawfare ugyanis egyik oldalról a jogállami keretek és kötöttségek visszaélésszerű kihasználására épül, másik oldalról viszont a védelmi lépések ellehetetlenítésére vagy társadalmi-politikai támogatottságának, stabilitásának aláásására irányul. A védelmi és biztonsági szervezeteinknek egy merőben újszerű környezetben, a NATO értelmezésében egy új domainben: a kibertérben kell állami és nem állami szereplőkkel szemben helyt állnia, de úgy, hogy ennek a közegnek a társadalmi-politikai megtapasztalása és vele jogi szabályozása is még mozgásban, fejlődésben van. A jogi keretek dinamikus épülése persze egyik oldalról folyamatosan csökkenti a lawfare lehetőségeket e téren, másik oldalról viszont egy stabil és bevett szabályozási rendszer kialakulásáig egyben a lawfare tárháza is lehet, ha az államok nem kellő körültekintéssel, önmérséklettel, illetve társadalmi támogatottsággal fognak a kibertér biztonsági vonatkozásainak rendezéséhez.

A kibertérben zajló védelmi-biztonsági feladatellátás lawfare vonatkozásai kapcsán a terület saját szabályozásának fejlődéséből fakadó kihívások mellett azonban arra is rá kell irányítani a figyelmet, hogy az új domain a hagyományos védelmi szisztéma számára is olyan forradalmi újdonság, amely mind a szervezeti, mind a szabályozási dimenzióban a korábbitól eltérő megközelítést sürget. Ebben lehet egy átmeneti narratíva a különféle jogi szabályrendszerek konkrét feladattípusokhoz, vagy érvényesülési területhez kötött kombinálása, váltogatása, hosszú távon azonban ez a megoldás,

[38] KITTRIE, i.m. 2016., 34–38. o.

különösen a hibrid fenyegetésekre[39] és a küszöb alatti incidensek és konfliktusok eshetőségére figyelemmel szintén a lawfare-kitettség felé mutathat. E körben sajátos előzményként, példaként a drónhadviselés és a „targeted killing" intézményének legalizálására, lawfare-kitettségének csökkentésére tett évtizedes törekvések is megragadhatók mind az idő- és legitimációigény, mind pedig a vitás kérdések és bizonytalanságok tekintetében.[40]

Érdemes tehát a kibertérben és vele a korábbi állami dominanciától és „önellátástól" eltérve a kooperációk erősítését igénylő biztonsági környezetben rejlő kockázatok, kihívások és megújulási törekvések viszonylatában a lawfare-kitettség mérséklésére, illetve funkció-specifikusan a lawfare eshetőségek kezelésére is jelentősebb figyelmet fordítani a jövőben. A brit példa meglátásunk szerint ezt a felismerést is magában rejti mind a National Cyber Force jogi vonatkozásai, mind pedig Moore főigazgató beszéde kapcsán.

Összegzés

A 21. század fenyegetés-térképéről nem csak országa, de Európa szempontjából is nagyon pontos és rideg, de őszinte képet adott az MI6 vezetője. Akár territoriális, akár „vonalas" szemmel vizsgálva *minden ország védelmi-biztonsági szervezetének masszív kihívásokkal kell szembenéznie a közeljövőben, és alapképességgé kell válnia a folyamatos tanulásnak, az innovativitásnak és rugalmasságnak.*

A második világháborút követően kialakított nemzetközi közjogi rend, a 20. századi emberi és alapjogi fejlődés, a jogállami és demokratikus vívmányok mind a transzatlanti országokban alapvetően elfogadott rend alapkövei. *Magasan fejlett és komplexen szervezett, jogi alapokon nyugvó társadalmaink szofisztikáltságában az összetettségből fakadó sérülékenység is jelen van, ezt célozzák a lawfare gyűjtőfogalommal megjelölt tevékenységek.* A jog a konfliktusokban a nemzeti és nemzetközi viszonyok szabályozásán keresztül minden alkalommal fontos szerepet kap, hivatkozási alapot teremt,

[39] A téma kapcsán lásd: Sari, Aurel: *Blurred Lines: Hybrid Threats and the Politics of International Law*. Helsinki, The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, 2018.; Sari, Aurel: *Legal Resilience in an Era of Gray Zone Conflicts and Hybrid Threats.* Exeter, Exeter Centre for International Law, 2019.; Vikman László: *A művelettervezés jogi feladatai.* In Honvédségi Szemle 2021/2. szám, 44-56. o.; Farkas Ádám – Resperger István: *Az „úgynevezett" hibrid hadviselés kihívásának kezelése és a nemzetközi jog mai korlátai*. In. Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020., 132-149. o.; Kelemen Roland: *A nem állami kibertéri műveletek egyes szereplőinek jelentősége a hibrid konfliktusokban*, In: SmartLaw Research Group Working Paper, 2021/2. szám, 1-17. o.

[40] A téma kapcsán lásd: Spitzer Jenő: *A felfegyverzett drónok alkalmazásának egyes nemzetközi jogi kérdései.* In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl. Intézményi és jogi kihívások. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020., 172-190. o.; Spitzer Jenő: *Önvédelem versus terrorizmus: Az erőszak tilalma és az önvédelem joga a nemzetközi jogban, különös tekintettel az Iszlám Állam elleni nemzetközi fellépés lehetőségeire.* Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2019.; Marouf Hasian Jr.: *Drone Warfare and Lawfare in a Post-Heroic Age.* Tuscaloosa, The University of Alabama Press, 2016.; Kis Kelemen Bence: *Drónok háborúja (1.)* In: Honvédségi Szemle 2018/1. szám, 70–82. o., Kis Kelemen Bence: *Drónok háborúja (2.)* In: Honvédségi Szemle 2018/2. szám, 16–29. o.

legitimációt biztosít, szövetségesi szerződésen keresztül támogatást garantál, azaz kontextust, kereteket ad. Hibrid fenyegetések esetén a meglévő szabályokat is teszteli az ellenfél, "küszöb alatti" tevékenységekkel, nem beazonosítható eszközök, egységek alkalmazásával, az attribúció akadályozásával és a döntéshozatal lassításával, vagy bénításával. Ennek ellenére a hadijog szabályai adottak, és ezek korlátai között kell megtalálni a fenyegetések összetettségéhez illő, megfelelően szofisztikált válaszokat is.[41]

A szakirodalom természetesen korántsem egységes sem a fogalom tartalmában, sem annak osztályozási módszerében. Vannak olyan megközelítések is, amelyek a polgári közegben is értelmezik a kifejezést (akár aktivizmushoz, polgári jogi küzdelmekhez fűzve), és a fogalom megközelítéséhez ez fontos adalékokat ad, mégis jelen tanulmány szempontjából inkább a védelmi szempontokat keressük. A jogi hadviselés formái a gyakorlatban olyan sokszínűek lehetnek, akárcsak a különböző jogviszonyok. A választott lépéseket és megoldásokat kizárólag a kiötlők kreativitása és saját erőforrásaik korlátozzák, amelyek egy állami szereplő, vagy jól finanszírozott nem-állami aktor esetében egyáltalán nem lebecsülendők.

Érdemes megfontolni, hogy a következő időszakban a szabályozók nagyobb hangsúlyt helyezzenek a jog eszközeinek offenzív-defenzív alkalmazására a stratégiai célok elérésére, a konvencionális törekvések támogatására, és megfontolandó a jog dinamikusabb, aktívabb használata. Úgyszintén hasznos lenne az ilyen lawfare jellegű tervezés és végrehajtás összkormányzati koordinációja és vezetése. Zárásul, akárcsak a NATO-nak[42], hazánknak is érdemes lenne a hagyományos képességek mellett olyan klasszikus képességeket, mint a jog újraértelmeznie, ami segíthetne bizonyos helyzetekben a védelmi törekvések hatékony előkészítésében, támogatásában. A felmerülő alapos morális aggályok miatt, és a jogtudomány iránti tiszteletből is pedig le kell szögezni azt is, hogy a területet feldolgozó tudományos munkákban foglalkozni kell azzal, mi tekinthető a jog elfogadható szintű „felhasználásának", hol kell megtalálni ennek a megközelítésnek az elvi, szakmai és politikai szempontok szerint kijelölt határait.[43]

[41] Lásd: JEAN-MICHEL BAILLAT: *Hybrid Warfare, a New Challenge to the Law of Armed Conflicts?* NATO Legal Gazette, Issue 37, 2016 október. 44. o.

[42] JOHN MOORE: *Lawfare*, The Three Swords Magazine, 31/2017, 42. o.; http://www.jwc.nato.int/images/stories/_news_items_/2017/Lawfare_Moore.pdf (letöltve: 2022.01.11.)

[43] CRAIG MARTIN: *What are the limits on Lawfare?* http://opiniojuris.org/2019/05/05/what-are-the-limits-on-lawfare/ (letöltve: 2022.01.11.)

FELHASZNÁLT FORRÁSOK

[1] Baillat, Jean-Michel: "Hybrid Warfare, a New Challenge to the Law of Armed Conflicts?", NATO Legal Gazette, Issue 37, 2016 október. 44. p.

[2] Bartkó Róbert - Farkas Ádám: A terrorizmus elleni harc nemzetközi jogi trendjei, In: Farkas Ádám - Végh Károly: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020. 115-131. o.;

[3] Bartók András: "Korlátok nélküli hadviselés" (超限战) – Egy kínai nézőpont a 21. századi hatalmi versengésről. In: Hadtudományi Szemle 2018/3. szám, 338-346. o.;

[4] Béres János: Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018.

[5] Bilsborough, Shane: "Counterlawfare in Counterinsurgency | Small Wars Journal", Small Wars Journal (blog), 2011. december 14., https://smallwarsjournal.com/jrnl/art/counterlawfare-in-counterinsurgency.

[6] Brady, Sebastian: "Is Guantanamo Really a Major Recruiting Tool for Jihadists?", Lawfare (blog), 2015. június 3., https://www.lawfareblog.com/guantanamo-really-major-recruiting-tool-jihadists. (letöltve: 2022.02.01.)

[7] Dunlap, Charles J.: "Law and Military Interventions: Preserving Humanitarian Values in 21st Conflicts" (Washington: Carr Center for Human Rights Policy Kennedy School of Government Harvard University, 2001), 2, https://people.duke.edu/~pfeaver/dunlap.pdf (letöltve: 2022.02.01.)

[8] Dunlap, Charles J.: "Lawfare: A Decisive Element of 21st-Century Conflicts?" Joint Forces Quarterly, Vol. 54, No. 3, 2009, 35. o.

[9] Farkas Ádám - Végh Károly: Tendenciák az új típusú kihívások biztonsági kezelésének jogi vonatkozásaiban, In: Farkas Ádám - Végh Károly: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020. 10-24. o.;

[10] Farkas Ádám - Sulyok Gábor: Az ENSZ Biztonsági Tanácsának lehetőségei és szerepe a terrorizmus elleni küzdelem és a hibrid konfliktusok kezelése terén, In: Farkas Ádám - Végh Károly: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020. 26-45. o.;

[11] Farkas Ádám - Resperger István: Az úgynevezett „hibrid hadviselés” kihívásainak kezelése és a nemzetközi jog mai korlátai,

In: Farkas Ádám - Végh Károly: Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl – Intézmény is jogi kihívások, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2020. 132-149. o.;

[12] Farkas Ádám - Spitzer Jenő: Az információs korszak és az állami rezíliencia egyes kérdései, Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok, 2021/18. szám;

[13] Farkas Ádám: Komplex biztonság, hibrid konfliktusok, összetett válaszok. In: Honvédségi Szemle 2020/4. szám, 11-23. o.,

[14] Farkas Ádám: Kibertér művelet: hírszerző, rendészeti és katonai műveletek elegye? Gondolatok az angol National Cyber Force kapcsán, Military and Intelligence Cybersecurity Research Paper, 2021/1. szám;

[15] Farkas Ádám: Védelmet adni egy változó világban: A honvédelem és a tágabb értelemben vett védelem rendszere, valamint az elmúlt évtized biztonsági változásai, In: Mernyei Ákos – Orbán Balázs (szerk.): Magyarország 2020: 50 tanulmány az elmúlt 10 évről, Budapest, Matthias Corvinus Collegium, 2021., 215-232. o.;

[16] Farkas Ádám: A több síkú megközelítés jelentősége a védelem és biztonság szabályozásának és szervezésének komplex kutatásaiban, különös tekintettel az Eurázsia-gondolatra, Védelmi-Biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/9. szám;

[17] Hódos László: A hibrid konfliktusok felívelési szakasza, avagy a fenyegetés észlelésének, megelőzésének nemzetbiztonsági aspektusai. In: Honvédségi Szemle 2020/4. szám, 49-64. o.;

[18] Hódos László: A nemzetbiztonsági szolgálatok közelmúltbeli tevékenységét befolyásoló mérföldkövek, avagy az új típusú biztonsági kihívások jelentette veszélyek és az azokra adott kormányzati, illetve jogalkotói válaszok 2010 és 2020 között. In: Szakmai Szemle 2021/1. szám, 134-149. o.;

[19] Kelemen Roland: A nem állami kibertéri műveletek egyes szereplőinek jelentősége a hibrid konfliktusokban, In: SmartLaw Research Group Working Paper, 2021/2. szám, 1-17. o.

[20] Keshner, Isabel: "Unesco Adds Nativity Church to World Heritage List - The New York Times", The New York Times, 2012. június 29., https://www.nytimes.com/2012/06/30/world/middleeast/unesco-grants-heritage-status-to-nativity-church-in-diplomatic-victory-to-palestinians.html?_r=0.

[21] Kis Kelemen Bence: Drónok háborúja (1.) In: Honvédségi Szemle 2018/1. szám, 70–82. o.,

[22] Kis Kelemen Bence: Drónok háborúja (2.) In: Honvédségi Szemle 2018/2. szám, 16–29. o.

[23] Kiss Csaba: "Ezért kell Kínának egy egész tenger, akár súlyos áldozatok árán is", Portfolio.hu, 2021. december 10., https://www.portfolio.hu/global/20211210/ezert-kell-kinanak-egy-egesz-tenger-akar-sulyos-aldozatok-aran-is-515274 (letöltve: 2022.02.01.)

[24] Kittrie, Orde F.: Lawfare: law as a weapon of war (Oxford, UK; New York, NY: Oxford University Press, 2016), 23.,

[25] Luigi Lonardo: "EU Law Against Hybrid Threats: A First Assessment", European Papers - A Journal on Law and Integration 2021 6 (2021. október 20.): 17, https://doi.org/10.15166/2499-8249/514.

[26] Marouf Hasian Jr.: Drone Warfare and Lawfare in a Post-Heroic Age. Tuscaloosa, The University of Alabama Press, 2016.;

[27] Martin, Craig: What are the limits on Lawfare? http://opiniojuris.org/2019/05/05/what-are-the-limits-on-lawfare/ (letöltve: 2022.01.11.)

[28] Moore, John: Lawfare, The Three Swords Magazine, 31/2017, 42. p.; http://www.jwc.nato.int/images/stories/_news_items_/2017/Lawfare_Moore.pdf (letöltve: 2022.01.11.)

[29] Petruska Ferenc: A Lawfare fogalma. In: Katonai Jogi és Hadijogi Szemle 2021/3. szám, 97-106. o.;

[30] Sari, Aurel: Blurred Lines: Hybrid Threats and the Politics of International Law. Helsinki, The European Centre of Excellence for Countering Hybrid Threats, 2018.;

[31] Sari, Aurel: Legal Resilience in an Era of Gray Zone Conflicts and Hybrid Threats. Exeter, Exeter Centre for International Law, 2019.;

[32] Spitzer Jenő: Az önvédelem és a terrorizmus ütközete: hajlik vagy törik a nemzetközi jog? In: Honvédségi Szemle 2018/2. szám, 30-41. o.;

[33] Spitzer Jenő: Önvédelem versus terrorizmus: Az erőszak tilalma és az önvédelem joga a nemzetközi jogban, különös tekintettel az Iszlám Állam elleni nemzetközi fellépés lehetőségeire. Budapest, Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, 2019.;

[34] Spitzer Jenő: A felfegyverzett drónok alkalmazásának egyes nemzetközi jogi kérdései. In: Farkas Ádám – Végh Károly (szerk.): Új típusú hadviselés a 21. század második évtizedében és azon túl. Intézményi és jogi kihívások. Budapest, Zrínyi Kiadó, 2020., 172-190. o.;

[35] Vikman László: A közműszolgáltatások és a reziliencia egyes kérdései, különös tekintettel a kiberbiztonságra, Védelmi-biztonsági Szabályozási és Kormányzástani Műhelytanulmányok 2021/14. szám.

[36] Vikman László: A műveletтervezés jogi feladatai. In Honvédségi Szemle 2021/2. szám, 44-56. o.;

[37] Weber, Jeremy S: "Playing the MIDFIELD", 2019. november 4., 9. https://www.jagreporter.af.mil/Post/Article-View-Post/Article/2548732/playing-the-midfield/ (letöltve: 2022.01.11.)

UNIVERSITY OF PUBLIC SERVICE
LUDOVIKA

Military and Intelligence CyberSecurity Research Paper 2021/4.

Szerző(k) / Author(s):
Dr. Petruska Ferenc – Dr. Vikman László

Kézirat lezárásának ideje / Manuscript closing time:
2021.12.29.

Szerkesztők / Editors:
Dr. Farkas Ádám PhD
Dr. Magyar Sánor PhD

Kiadó / Publisher:
Nemzeti Közszolgálati Egyetem Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Nemzetbiztonsági Intézet Katonai Nemzetbiztonsági Tanszék
University of Public Service (Hungary), Faculty of Military Sciences and Officer Training, National Security Institute Department of Military National Security

Kiadó képviselője / Representative of the publisher:
Prof. Dr. Resperger István PhD

Elérhetőségek /Contacts:
https://nbi.uni-nke.hu/oktatasi-egysegek/katonai-nemzetbiztonsagi-tanszek/katonai-nemzetbiztonsagi-kiberter-muveleti-szakcsoport/researchpaper

farkas.adam@uni-nke.hu | magyar.sandor@uni-nke.hu

1011 Budapest, Hungária krt. 9-11. /9-11. Hungária Blvd., Budapest, H1011

ISSN:
2786-3778

A borító https://www.stockvault.net/photo/270507/cyber-security-web-security-network-security címen elérhető ingyenes háttérkép felhasználásával 2021. február 25-én készült.

The cover was created on 25. February 2021, using a free wallpaper available at https://www.stockvault.net/photo/270507/cyber-security-web-security-network-security.